

використовуючи передові тогочасні наукові технології. Український єгиптолог увійшов до когорти не лише видатних радянських, а й світових сходознавців»¹. Звісно, Євген Вікентійович, маючи потужний науковий потенціал, міг би залишити набагато більшу дослідницьку спадщину. Однак в умовах ком- партійного диктату перебування на своєрідній науковій «периферії», без доступу до столичних інформаційних центрів, не сприяло його всебічній та повній самореалізації як вченого-єгиптолога.

А. Коцур із цього приводу симптоматично зазначає: «Є. Черезов, перебуваючи в лещатах радянської тоталітарної системи, один із небагатьох у Європі знавців давньоєгипетської мови, не мав змоги відвідувати міжнародні наукові симпозиуми, спілкуватися із зарубіжними сходознавцями. Він, як і сотні інших учених, не зміг «вписатися у систему», маючи «сумнівне походження» неблагонадійних чи репресованих батьків, — однак спромігся, попри все, стати відомим орієнталістом УРСР, знаменитим у Європі та світі сходознавцем, здійснивши справжній прорив у тогочасній єгиптології»².

Резюмуючи, можна лише додати, що в історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича дослідницька, викладацька й педагогічна діяльність професора Євгена Вікентійовича Черезова стала вагомим внеском у справу зміцнення та подальшого розвитку усталених традицій, при- таманних європейській академічній науці.

3.11 ІВАН ГРИЦЕНКО — ОДИН ІЗ ФУНДАТОРІВ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ*

Олексій Балух, Ганна Скорейко

Іван Антонович Гриценко (1920–2007) — відомий український історик, доктор історичних наук (1982), професор (1984), фахівець з історії України XVII ст., а також історичних зв'язків Північної Буковини з Наддніпрянською Україною, який зробив значний внесок у розвиток історичної науки та вищої освіти в Україні.

¹ Коцур А. Єгиптолог Є. В. Черезов (1912–1988) и його наукова спадщина. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2019. Вип. 1 (140). С. 29.

² Коцур А. Єгиптолог Є. В. Черезов... С. 29

І. Гриценко. Кінець 40-х років XX ст.

Народився майбутній учений 10 травня 1920 року в селі Нехворощ (нині село в Черкаському районі Черкаської області, підпорядковане Корсунь-Шевченківській міській громаді)¹. Його родина походила зі старовинного козацького роду, а предки Клим і Сидір Гриценки брали участь у Національно-визвольній війні під проводом Богдана Хмельницького, воюючи в складі Ситницької сотні Корсунського полку².

Батьки І. Гриценка походили із селянських родин, були працьовитими хліборобами, дбали про добробут сім'ї, свято оберігаючи добре ім'я та славу своїх предків. Після приходу на українські землі

світської влади розпочалися утиски проти українського селянства. За їхніми мірками сім'я Гриценків вважалася середнячкою. Проте в період колективізації батько, Антон Тихонович, зазнав репресій і був розкуркулений, а в 1938 р. розстріляний. Сім'я була приреченою на голод і злидні. Діти дуже швидко подорослішали. Іван, як найстарший із п'яти братів, з юнацьких літ став опорою для своєї сім'ї³.

Здобувати початкову освіту І. Гриценко розпочав у 1927 р. в місцевій школі села Нехворощ. У березні 1930 р. сім'я Гриценків була позбавлена всього майна й вислана за межі України на околиці м. Грязовець Вологодської області СРСР. Проте вже наприкінці квітня цього ж року Іван разом із матір'ю і братами опинився в с. Яблунівці (нині село у Звенигородському районі Черкаської області, неподалік с. Нехворощ). У травні 1931 р. він успішно закінчив Яблунівську початкову школу. На початку вересня 1931 р. І. Гриценко став учнем 5-го класу Дацьківської семирічної школи, який закінчив наприкінці травня 1932 р. У жовтні 1932 р. Іван переїхав до дядька Трохима в містечко Ободівка Вінницької області, розпочавши навчання у 6-му класі Ободівської семирічної школи колгоспної молоді. У січні 1934 р., після переїзду родини до м. Макіївки (Донецька область), продовжив

¹ Архів Чернівецького національного університету (далі АЧНУ). Фонд Відділ Кадрів (далі ВК). 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 4.

² Гриценко І. Нехворощани (Життя і долі селян Надросьяньського краю в XIX–XX ст.). Чернівці, 2004. С. 28.

³ Коцур Г., Коцур А. Іван Антонович Гриценко (1920–2007) — славетний випускник Шевченкового університету. *Часопис української історії*. Київ, 2024, Вип. 50. С. 35.

навчання в Макіївській фабрично-заводській десятирічній школі № 1 (з 1936 р. СШ № 1). У червні 1937 р. завдяки відмінним успіхам отримав атестат про повну середню освіту з відзнакою, що дало йому право вступу до вищого навчального закладу без іспитів¹.

У вересні 1937 р. І. Гриценко став студентом першого курсу історичного факультету Київського університету. Починаючи з 1939 р., одночасно з навчанням в університеті, працював викладачем у вечірній школі для дорослих, а потім на військовій кафедрі університету². Після початку Другої світової війни Київський університет разом із Харківським, так і не розпочавши нового навчального року, евакуювали на схід – у м. Кзил-Орду (Казахська РСР). Навчання на п'ятому курсі в м. Кзил-Орда в умовах евакуації тривало з 1 січня до кінця квітня 1942 року. Державних екзаменів не склали. На підставі розпорядження Ради народних комісарів СРСР від 3 листопада 1941 року за № 10040 І. Гриценку присвоїли кваліфікацію історика, видали характеристику й довідку про закінчення історичного факультету Об'єднаного українського державного університету, яка підлягала обміну на диплом³.

15 травня 1942 року І. Гриценко вирішує стати на захист України, вступивши до лав армії⁴. До грудня 1942 р. був курсантом Харківського Червонопрапорного військового училища хімічного захисту Червоної Армії, яке тоді евакуювали в Ташкент. Після його закінчення отримав звання молодшого лейтенанта⁵. У січні 1943 р. був направлений служити до лав Воронезького, а з 20 жовтня 1943 р. до Першого Українського фронту у складі 597-го нічного близькобомбардувального Чернівецького авіаційного полку Другої повітряної армії. І. Гриценко став командиром взводу 18-ї окремої роти спеціального призначення. Освоївши аеронавігацію і склавши іспити на звання штурмана, здійснив 32 нічні бойові авіавильоти на бомбардування ворожих військ⁶. Брав участь у визволенні України, Польщі, Чехословаччини, Австрії та битві за Берлін. Іван Антонович пройшов шлях від курсанта, командира взводу, начальника хімслужби Першого Українського фронту, бойового льотчика і закінчив війну у званні лейтенанта. За бойові заслуги нагороджений двома орденами Червоної Зірки і Вітчизняної війни II ступеня, а також 12 медалями, серед яких

¹ Гриценко І. Нехворощани (Життя і долі селян Надсянського краю в XIX–XX ст.). Чернівці, 2004. С. 78–125.

² АЧНУ. Фонд ВК. 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 4.

³ Гриценко І. Нехворощани... С. 184–187.

⁴ АЧНУ. Фонд ВК. 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 16.

⁵ Коцур А. Київський університет у 1937–1945 рр. (спогади професора І.А. Гриценка). *Часопис української історії*. 2019. Вип. 39. С. 47–49.

⁶ АЧНУ. Фонд ВК. 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 74.

«За взяття Берліна», «За визволення Праги» та «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» та ін.¹

Після демобілізації з березня по листопад 1946 р. працював старшим лаборантом кафедри політекономії Київського державного університету, а згодом вступив до аспірантури на кафедру історії УРСР КДУ². 27 березня 1950 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Антифеодальна боротьба селянських мас Лівобережної України в 60-х роках XVII ст.»³, науковим керівником якої був член-кореспондент АН УРСР, професор Микола Петровський. 1 жовтня 1951 р. І. Гриценко отримав диплом кандидата історичних наук⁴.

Ще до завершення роботи над дисертацією І. Гриценка направили на роботу до Чернівецького університету, враховуючи брак підготовлених кадрів істориків. Свою трудову діяльність в університеті розпочав у листопаді 1949 р. на посаді старшого викладача. У 1956–1982 рр. був доцентом, а в 1982–1990 рр. – професором кафедри історії СРСР. Обіймав посаду завідувача кафедри історії СРСР та УРСР у 1963–1968, 1972 та 1983–1986 роках, а з 1990 року був професором новоствореної кафедри історії України⁵. Також щорічно керував курсовими й дипломними роботами студентів історичного факультету ЧДУ⁶.

Читаючи чимало лекційних курсів і семінарських занять, І. Гриценко розробив і вдосконалив низку важливих дисциплін: історія України (період феодалізму), джерелознавство історії України та СРСР, спецсемінари, зокрема «Визвольна війна українського народу 1648–1654 рр.»⁷, а також спецкурс «Антифеодальна боротьба селянських мас України у другій половині XVII ст.». Викладач відзначався феноменальною пам'яттю на різні цитати, цифри, факти. Його глибокі знання джерельної бази, напевно, вражали студентів. Привертали увагу слухачів вишукана українська мова, гарна дикція, темп, тембр голосу, логічне мислення, послідовність викладу, аналітичний розум, а найголовніше – тверда проукраїнська позиція. Кожна лекція подавалася з невіддільною любов'ю до історії українського народу⁸.

Варто зазначити, що початок науково-педагогічної діяльності І. Гриценка припав на складний період. Адже після війни розпочався черговий етап

¹ Коцур, Г., Коцур, А. Іван Антонович Гриценко (1920–2007) – славетний випускник Шевченкового університету. *Часопис української історії*. Київ, 2024, Вип. 50. С. 37–38.

² АЧНУ. Фонд ВК. 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 2.

³ Там само. Арк. 10, 12.

⁴ Там само. Арк. 17.

⁵ Гриценко Іван Антонович. *Факультет історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (1940–2011 рр.)*. Чернівці, 2012. С. 244.

⁶ АЧНУ. Фонд ВК. 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 21.

⁷ Там само. Арк. 32.

⁸ Коцур Г., Коцур А. Іван Антонович Гриценко... С. 40.

боротьби з українським «буржуазними націоналізмом», а в історичній науці — із залишками концепцій М. Грушевського. Ще з осені 1946 р. ідеологічна кампанія набула наступальних рис, а в 1947 р. відбувся розгром української історичної науки, відправною точкою якого стала постанова ЦК КП(б)У «Про політичні помилки й незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР». Наприкінці року був звільнений із посади директор Інституту історії М. Петровський. Це стало важким випробуванням для його учнів — талановитих істориків-козакознавців, серед яких був І. Гриценко. Те, що вони переїхали до Чернівців і продовжили розвивати тут високий професіоналізм, інтелектуальний потенціал, наукову етику, стало ще одним епізодом не тільки в біографії вченого, але й у становленні історичної школи Чернівецького державного університету.

Перебуваючи в Чернівцях, І. Гриценко на власні очі бачив усі перипетії боротьби з «буржуазним космополітизмом і плазуванням перед Заходом», які мали риси яскраво вираженої ідеологічної кампанії. На історичному факультеті вимагали «високу ідейність лекційного матеріалу та публікацій». Водночас важливим компенсатором для молодого викладача стало те, що за сприяння професора В. Голобубського на факультеті сформувалася ціла плеяда талановитих вчених-інтелектуалів. А сам І. Гриценко був залучений до реалізації програми впровадження спецкурсів і спецсемініарів на факультеті, а особливо на кафедрі історії СРСР, яка вважалася однією з провідних кафедр в університеті.

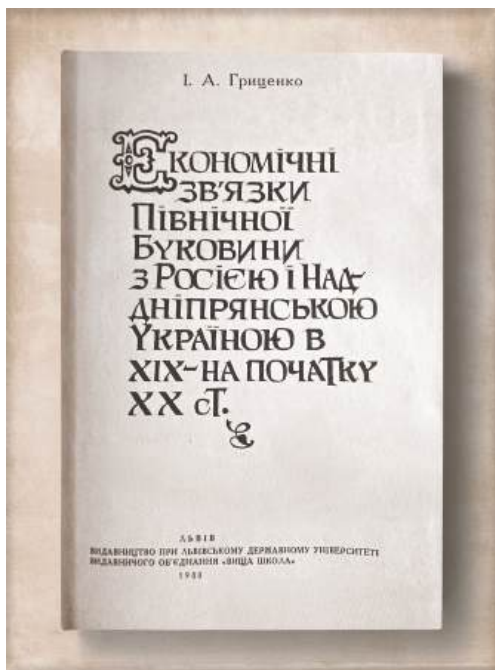
І все ж варто зазначити, що дослідницькі поля української історії епохи пізнього сталінського тоталітаризму були остаточно зачищені від традиції історіописання Михайла Грушевського. Натомість було запропоновано марксистську коротку історію України в 1948 р., де акцент робився на «тісному зв'язку історії України з історією інших народів СРСР, насамперед російського». Уже в 1953 р. вийшов прилакований і майже стерильний перший том «Історії Української РСР»¹, а в 1956 р. — другий том². Саме на цю нову концепцію мали орієнтуватися українські історики. Таким чином, чернівецькі науковці, у тому числі й І. Гриценко, стали частиною нової інтелектуальної спільноти Буковини, яка була змушена проходити через ідеологічні перепони, але залишатися вірними історичній науці.

Тематика його досліджень і наукових інтересів залишалася орієнтованою на кандидатську роботу, особливо зважаючи на те, що традиційно вона

¹ Історія Української РСР. Т. 1 / АН УРСР. Інститут історії; Редкол.: О. Касименко (голов. ред.) та ін. К., 1953.

² Історія Української РСР. Т. 2 / АН УРСР. Інститут історії; Редкол.: О. Касименко (голов. ред.) та ін. К., 1956.

Титул монографії І. Гриценка «Економічні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддніпрянською Україною в XIX – на початку XX ст.»

була забезпечена широким джерельним матеріалом. Таким чином вдавалося зберегти високий рівень науковості. Закономірно, що вже у 50-х роках спрямованість наукових інтересів І. Гриценка суттєво розширилася завдяки буковинознавчій тематиці. Навички роботи з архівними матеріалами, якими славився Чернівецький державний обласний архів, дали свої позитивні результати. Усе частіше вчений звертався до проблеми соціально-економічних процесів на Буковині в різний історичний період, зауважуючи специфіку порубіжного краю, де сходилися інтереси багатьох держав. Проте уникнути ідеологічної спрямованості наукових публікацій

ученому не вдалося. Зокрема, навіть в умовах певної лібералізації та відносної українізації постсталінського періоду залишалася в пріоритеті радянська «визвольна місія» щодо Буковини. Закономірно, що І. Гриценко разом із колегами був задіяний у підготовці збірника документів та матеріалів «Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українською РСР. 1917–1941»¹.

А вже в 1960-х роках історія Буковини стала для вченого магістральною. Зокрема, він працював разом із колегами над підготовкою фундаментальної праці «Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область»², виступив заступником голови редакційної колегії. Одним із його вагомих внесків у розвиток історичної науки стало написання розділів до колективної монографії «Нариси з історії Північної Буковини»³.

¹ Боротьба трудящих Буковини за соціальне і національне визволення і возз'єднання з Українською РСР: 1917–1941. Документи і матеріали. Чернівці, 1958.

² Гриценко І. Чернівці; Вижниця; Берегомет; Іспас; Мигове; Мілієве. *Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Чернівецька область*. Київ, 1969. С. 63–110, 121–132, 144–173.

³ Гриценко І. Економічні та політичні зв'язки з українськими землями і Росією. *Нариси з історії Північної Буковини*. Київ: Наук. думка, 1980. С. 196–205.

Закономірним можна вважати зосередження наукових інтересів в цей час на дослідженнях проблем економічних, культурних і громадсько-політичних зв'язків Північної Буковини з Наддніпрянською Україною у XIX – на початку XX століття. Він наголошував на необхідності вивчення історії України не у відриві, а у взаємозв'язку із соціально-економічними й політичними процесами сусідніх регіонів. З одного боку, це була данина часові та ідеології. Адже край входив до складу Австро-Угорщини й межував із Росією, тому з політичних міркувань доводилося включати цей аспект у наукові дослідження. Але водночас це було прагнення розімкнути суто периферійну оптику щодо краю. Результатом його праці стала монографія «Економічні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддніпрянською Україною в XIX – на початку XX ст.»¹. Своє наукове дослідження Іван Гриценко здійснив, спираючись на величезний масив архівних матеріалів. Ним було детально досліджено торговельні зв'язки Буковини. Принагідно зауважимо, що згідно з тодішньою системою шифрування спеціальності «Вітчизняна історія» вчений був змушений акцентувати увагу на Північній Буковині, що суттєво ускладнювало роботу, адже підрахунки доводилося робити тільки по українських повітах краю. Але використання власних методик роботи зі статистичними джерелами дало свої результати. Зокрема, дослідник детально проаналізував експорт товарів із регіону до Наддніпрянщини, а також імпорт товарів на Буковину. Важливу увагу вчений приділив посередницькій ролі Північної Буковини в торгових відносинах Наддніпрянської України з країнами Західної Європи. Окремо в цьому дослідженні розглядаються питання транзиту, відхідництва й інших форм економічних зв'язків. Неодмінним для цього періоду розвитку історичної науки був особливий акцент боротьби за возз'єднання Північної Буковини з іншими українськими землями, звісно в рамках УРСР. Не зміг цього уникнути у своїй монографії і І. Гриценко. Але цікавим є те, що вченому не доводилося нічого фальшувати чи підтасовувати факти. Він детально показав, як ці економічні взаємовідносини впливали на формування національної свідомості українців Північної Буковини, сприяли активізації національного руху та стремління до єднання з Україною. Однак у період глибокої ідеологічної кризи уникнути згадок про Росію було неможливо.

У червні 1981 р. І. Гриценко захистив докторську дисертацію на тему «Північна Буковина, Наддніпрянська Україна і Росія в XIX – на початку XX ст.:

¹ Гриценко І. Економічні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддніпрянською Україною в XIX – на початку XX ст. Львів, 1980.

**Титул збірника документів
«Споконвічна українська земля»**

економічні і суспільно-політичні зв'язки»¹. 23 липня 1982 р. він отримав диплом доктора історичних наук². А вже 11 березня 1984 р. І.Гриценку було присвоєно вчене звання професора кафедри історії СРСР і УРСР³.

Уже в 1990-ті роки професор Іван Гриценко знову повернувся до джерелознавчих досліджень, у тому числі до ранньомодерної доби історії України. Логічним продовженням його наукової діяльності стала участь у підготовці та виданні збірника документів і матеріалів «Споконвічна українська земля: історичні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддніпрянською Україною»⁴.

За період своєї науково-педагогічної діяльності І.Гриценко опублікував понад 120 наукових праць і водночас став видатним педагогом, який виховав цілу плеяду істориків. Його учні писали дипломні роботи на основі широких джерельних масивів, часто були піонерами в таких сферах, як історія бібліотечної справи на Буковині, музейна справа в Чернівцях, буковинська українська періодика тощо. Ігор Жалоба став першим його аспірантом, який підготував і успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Шляхи сполучення Буковини у другій половині XIX – на початку XX ст.» (1991 р.)⁵.

Сьогодні учні професора Івана Гриценка працюють у провідних університетах Києва, Львова, Ніжина, Сум, Переяслава-Хмельницького, Чернігова, Черкас, Чернівців та інших міст. Серед них – доктори й кандидати наук,

¹ АЧНУ. Фонд ВК. 1949–1999. Інв. № 13. Арк. 80.

² Там само. Арк. 79, 92.

³ Там само. Арк. 104.

⁴ Споконвічна українська земля: Історичні зв'язки Північної Буковини з Росією і Наддніпрянською Україною. Документи і матеріали. Ужгород, 1990.

⁵ Добржанський О., Ботушанський В. Шляхом зростання і примноження (До 20-річчя відкриття кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича). *Питання історії України: збірник наукових праць*. Чернівці, 2010. С. 11.

автори значних наукових досліджень, що продовжують традиції української історичної науки¹.

Також він брав активну участь у підготовці та проведенні численних краєзнавчих наукових конференцій, зокрема 25-, 40-, і 50-річниця возз'єднання Північної Буковини та колишніх Хотинського, Акерманського й Ізмаїльського повітів Бессарабії з Радянською Україною; 370-річчя Хотинської війни; 600-річчя першої писемної згадки назви краю «Буковина»; III Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 120-річчю заснування Чернівецького університету та ін.²

І. Гриценко безпосередньо сприяв розвитку історичної науки в Чернівецькому державному університеті. Слід відзначити його роль у виданні «Наукових записок Чернівецького державного університету» (Серія історичних наук) у 1956–1961 роках. Як член редколегії, він сприяв виходу у світ «Збірника наукових праць історичного факультету ЧДУ (1957)», «Збірника наукових робіт аспірантів (1958)» та збірника наукових статей кафедри історії України «Питання історії України» (1997–1999). Як громадський діяч, він обіймав ряд виборних посад – двічі був депутатом Чернівецької міської ради, працював у комісії народної освіти, був головою Державної екзаменаційної комісії на історичних факультетах Чернівецького та Кам'янець-Подільського університетів³.

Будучи членом спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій з історичних наук у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, професор І. Гриценко працював в експертних комісіях, ретельно вивчав дисертаційні роботи на предмет наукової новизни, методологічних підходів, точності формулювань висновків тощо. Дуже цінними були його рекомендації та побажання, які слугували вдосконаленню дисертаційних досліджень. Особливо вдячними йому залишаються дисертанти, чії роботи набували нового наповнення після порад професора на етапі дослідницьких пошуків. Надзвичайно ґрунтовними та глибокими були виступи професора на засіданнях спеціалізованої ради під час обговорення дисертацій.

Завдяки своєму глибокому науковому підходу та відданості справі Іван Гриценко став одним із провідних істориків свого часу, зберігаючи традиції попередників і передаючи свої знання наступним поколінням студентів

¹ Коцур А., Стрельчук Н. Лівобережна Україна у наукових дослідженнях проф. І. А. Гриценка. *Література та культура Полісся* : зб. наук. праць. Ніжин, 2000. Вип. 13. С. 197.

² Гриценко Іван Антонович. *Факультет історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (1940–2011 рр.)*... С. 244.

³ Коцур А., Білецький Б. Слово про одного з фундаторів історичного факультету (До 90-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора Івана Антоновича Гриценка). *Питання історії України* : зб. наук. статей. Чернівці, 2010. Т. 13. С. 215.

Титул автобіографічної книги І. Гриценка
«Нехворощани (Життя і долі селян
Надросьяньського краю в XIX–XX ст.)»

та науковців. За свою наукову й педагогічну діяльність був нагороджений численними відзнаками, зокрема грамотами Міністерства освіти, нагрудним знаком «За відмінні успіхи в роботі», медалями «За доблесну працю» (1970 р.) та «Ветеран праці» (1986 р.). Його ім'я було занесено до Книги Пошани Чернівецького університету (1982 р.)¹.

Він активно працював над розвитком історичного краєзнавства², рецензував наукові праці, організовував студентську наукову роботу та виступав офіційним опонентом на захистах дисертацій, зокрема в 1987 р. кандидатської дисертації Кисіль Світлани Аркадіївни на тему «Російсько-українські зв'язки

в галузі освіти у другій половині XVII – першій чверті XVIII ст.»³.

Його останньою працею стала книга «Нехворощани (Життя і долі селян Надросьяньського краю в XIX–XX ст.)»⁴. Помер Іван Гриценко 20 липня 2007 року, похований на Руському цвинтарі в Чернівцях.

Неординарна особистість Івана Антоновича Гриценка та його значний науковий доробок привертала увагу дослідників, які в різні часи високо

¹ Гриценко Іван Антонович. Факультет історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (1940–2011 рр.)... С. 246–247.

² Гриценко І. З історії економічних взаємовідносин Буковини з Росією та Україною в XIX ст. *Український історичний журнал*. 1959. № 5. С. 89–99; Гриценко І. Еміграція з Північної Буковини в Російську державу в кінці XVIII – першій половині XIX ст. *Архіви України*. 1969. № 6. С. 24–34; Гриценко І. Документи діловодства окружного управління Буковини як джерело історії буковинського селянства (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). *Тези доповідей та повідомлень II Буковинської історико-краєзнавчої конференції «До витоків назви краю “Буковина” (600-річчя першої писемної згадки)»*, Чернівці, 2–3 жовтня 1992 р. Чернівці : ЧДУ, 1992. С. 46–49; Гриценко І. Записки Я. Собеського про Хотинську війну 1621 р. *Тези доповідей Міжнародної наукової конференції «370 років Хотинської війни»*, Чернівці, 27–28 вересня 1991 р. Чернівці : ЧДУ, 1991. С. 119–121; Гриценко І. Матеріали російського консульства в Чернівцях як джерело історії Буковини. *Вісник Центру буковинознавства. Серія історична*. Вип. 1. Чернівці, 1993. С. 78–92; Гриценко І., Скорейко Г. Хотинська війна у записках Якуба Собеського. *Зелена Буковина*. 2005. № 1–2. С. 165–170.

³ Інститут історії України НАН України. 1936–2006. Київ, 2006. С. 278.

⁴ Гриценко І. *Нехворощани (Життя і долі селян Надросьяньського краю в XIX–XX ст.)*. Чернівці, 2004.

оцінювали його внесок у вивчення історії України¹. Зокрема, його наукова діяльність стала предметом дослідження Л. Баженова в праці «Поділля в працях дослідників та краєзнавців XIX–XX ст.»².

Важливість його роботи також відзначено у колективних монографіях «Чернівецький державний університет» та «Чернівецький університет. 1875–1995. Сторінки історії»³, а також у збірниках наукових статей⁴. Наукові дослідження історика І. Гриценка стали предметом аналізу в працях А. Коцура та Г. Коцур «Слово про історика України: про професора, доктора історичних наук ЧДУ І. А. Гриценка»⁵, «Кілька штрихів до портрета вченого (до 90-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора Івана Антоновича Гриценка»⁶. Дослідники відзначили, що вчений переконливо продемонстрував вплив економічних і громадсько-політичних зв'язків Північної Буковини з Наддніпрянською Україною на розвиток регіону. Зокрема, він висвітлив, як ці зв'язки сприяли економічному зростанню, посиленню національної свідомості місцевого населення та розгортанню

І. Гриценко. 90-ті роки XX ст.

¹ Богайчук М. Гриценко Іван Антонович. *Література і мистецтво Буковини в іменах : словник-довідник*. Чернівці, 2005. С. 74; Коцур А., Білецький Б. Учений. Педагог. Порадник (До 90-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора Івана Антоновича Гриценка). *Університетський вісник*. 2010. № 8. С. 16–17; Коцур А., Коцур Г. І. А. Гриценко — український історик, джерелознавець, краєзнавець, педагог. *Постаті Київщини*. Київ, 2010. Вип. 3. С. 36–42; Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Чернівецька область. Київ, 2011. С. 88, 143; Коцур А., Коцур В. Кілька штрихів до портрета вченого (До 90-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора Івана Антоновича Гриценка). *Часопис української історії*. Київ : Книги-XXI, 2011. Вип. 19. С. 111–114.

² Баженов Л. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX–XX ст. *Історіографія. Біобібліографія. Матеріали*. Кам'янець-Подільський, 1993. С. 178–179.

³ Чернівецький державний університет. Львів : Вища школа, 1975. С. 72, 123–124; Чернівецький університет. 1875–1995. *Сторінки історії*. Чернівці : Рута, 1995. С. 119–120, 185.

⁴ Наш ювіляр. *Питання історії України : збірник наукових статей [присвячений 80-річчю від дня народження і 50-річчю трудової діяльності проф. І. А. Гриценка]*. Чернівці : Золоті литаври, 1999. Т. 3. С. 11–53; Ботушанський В. Шлях за десять років. 1990–2000 (До 10-річчя відкриття кафедри історії України Чернівецького університету). *Питання історії України : збірник наукових статей*. Чернівці : Золоті литаври, 2000. Т. 4. С. 13–15; Ботушанський В., Ільків М., Марусик Т. *Історичний факультет Чернівецького університету. Питання історії України : збірник наукових статей*. Чернівці : Золоті литаври, 2000. Т. 4. С. 340–341, 343–344.

⁵ Коцур А. Слово про історика України: Про професора, доктора історичних наук ЧДУ І. А. Гриценка. *Питання історії України : зб. наук. статей*. Чернівці, 1999. Т. 3. С. 12–19.

⁶ Коцур Г., Коцур А. Кілька штрихів до портрета вченого (До 90-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора Івана Антоновича Гриценка). *Часопис української історії*. Київ, 2011. Вип. 19. С. 111–114.

національного руху за возз'єднання Північної Буковини з українськими землями.

Завдяки своєму науковому подвижництву Іван Гриценко заслужив, щоб у майбутньому, під час створення фундаментальної історії української історичної думки, його наукова діяльність посіла гідне місце серед досягнень провідних українських істориків.

3.12 ПАВЛО МИХАЙЛИНА — ВІДОМИЙ ІСТОРИК, ПЕРШИЙ ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ*

Світлана Герегова

Ім'я Павла Васильовича Михайлини увійшло до славної когорти українських істориків, які розпочинали свій науковий шлях у непростих умовах радянської доби, але, проводячи наукові дослідження, завжди мали власні оригінальні судження. Для нього близькою була проблематика ранньомодерного періоду історичного розвитку України. Науковець досліджував соціально-економічну й політичну історію міст, становлення та розвиток містечок України, участь міського населення у визвольній боротьбі українського народу проти іноземного панування другої половини XVI — першої половини XVII ст., а також розробляв питання історичного розвитку Чернівців і містечок буковинського краю. Місто Чернівці, у якому він мешкав з 1945 р., — то була особлива любов дослідника, що, можливо, й спонукало його до більш глибоких розвідок у галузі буковинознавства.

Як історик-дослідник, професор П. Михайлина залишив по собі вагомий науковий здобуток: був автором кількох монографій, понад 200 наукових і науково-популярних праць, натомість про нього можна знайти лише скупу інформацію у періодичних виданнях, що були надруковані на відзначення його ювілеїв при житті. Окремої уваги заслуговують матеріали, вміщені в шостому томі збірника наукових праць «Питання історії України» за 2003 р., який приурочений до 80-річчя П. Михайлини, що засвідчило повагу й поцінування професора його учнями та колегами¹.

¹ Баженов Л. Професор Павло Михайлина — дослідник середньовічної історії Поділля. *Питання історії України*. Чернівці, 2003. Т. 6. С. 29–31; Ботушанський В. Павло Михайлина — дослідник героїчної доби історії України. *Питання історії України*. Чернівці, 2003. Т. 6. С. 11–18; Буркут І. Організатор наукових досліджень. *Питання історії України*. Чернівці, 2003. Т. 6. С. 36–40.